

*Ecaterina ȚĂRNĂ,
Mariana HADJI-BANDALAC*

Синхронизмът на културните ценности като израз на визуалния език – като израз на културното наследство

CZU: 72.04(478)

<https://doi.org/10.52603/rec.2026.39.13>

Rezumat

Синхронизмът на културните ценности като израз на визуалния език – като израз на културното наследство

Articolul investighează fenomenul синхронизмът на културните ценности prin prisma limbajului vizual, utilizând situl Orheiul Vechi drept studiu de caz pentru confluența dintre tradiția locală și fluxurile transculturale europene. Obiectivul cercetării constă în analizarea modului în care arhitectura vernaculară din satele Butuceni și Brănești conservă mesaje intergeneraționale, operând ca un palimpsest cultural și un laborator de formare a identității profesionale pentru viitorii arhitecți. Metodologic, demersul se bazează pe o abordare analitico-descriptivă, evaluând mecanismele de integrare socioculturală a simbolurilor arhetipale. Analiza evidențiază unități morfologice definitorii, precum motivul lotusului pe stâlpii prispei și stâlpii de poartă antropomorfi, elemente ce probează o sinteză organică între inovația stilistică și matricea identitară națională. Studiul detaliază cum simbolurile solare și „pomul vieții” sunt transcrise plastic în piatră, reflectând o cosmogonie locală autentică. O atenție deosebită este acordată dimensiunii cromatice, unde binaritatea dintre albastrul ultramarin din Butuceni și policromia diversificată din Brănești devine un indicator semantic al stratificărilor etnoculturale. Ca rezultat autorii subliniază disonanța critică dintre imperativul confortului modern și necesitatea conservării autenticității.

Cuvinte-cheie: синхронизм културал, limbaj vizual, arhitectură vernaculară, Orheiul Vechi

Резюме

Синхронизм культурных ценностей как выражение визуального языка – неотъемлемая часть наследия

В статье рассматривается феномен синхронизма культурных ценностей сквозь призму визуального языка на примере историко-археологического комплекса Орхей Век, который является зоной слияния местных традиций и европейских транскультурных потоков. Цель исследования заключается в анализе того, как народная архитектура сел Бутучень и Брэнешть сохраняет межпоколенческие послания, функционируя в качестве культурного палимпсеста и лаборатории формирования профессиональной идентичности будущих архитекторов. Методологически работа опирается на аналитико-дескриптивный подход, позволяющий оценить механизмы социокультурной интеграции архетипических сим-

волов. В ходе анализа выделяются определяющие морфологические единицы, такие как мотив лотоса на столбах крыльца и антропоморфные столбы ворот – элементы, свидетельствующие об органическом синтезе стилистических инноваций и национальной идентичности. В исследовании рассматривается пластическое воплощение солярных знаков и «древа жизни» в камне, отражающее аутентичную местную космогонию. Особое внимание уделяется хроматическому аспекту, где бинарность ультрамаринового синего цвета в Бутучень и развитой полихромии в Брэнешть выступает семантическим индикатором этнокультурных наслоений. В результате авторы выявляют критический диссонанс между требованиями современного комфорта и необходимостью сохранения аутентичности.

Ключевые слова: культурный синхронизм, визуальный язык, народная архитектура, Орхей Век

Summary

The synchronism of cultural values as an expression of visual language – an eminently patrimonial virtue

The article investigates the phenomenon of the synchronism of cultural values through the lens of visual language, using the Orheiul Vechi site as a case study for the confluence between local tradition and European transcultural flows. The research objective consists in analyzing how vernacular architecture in the villages of Butuceni and Branesti conserves intergenerational messages, operating as a cultural palimpsest and a laboratory for the formation of professional identity for future architects. Methodologically, the approach is based on an analytical-descriptive perspective, evaluating the mechanisms of sociocultural integration of archetypal symbols. The analysis highlights defining morphological units, such as the lotus motif on the porch pillars and the anthropomorphic gate pillars – elements that prove an organic synthesis between stylistic innovation and the national identity matrix. Furthermore, the study details how solar symbols and the "Tree of Life" are plastically transcribed in stone, reflecting an authentic local cosmogony. Special attention is paid to the chromatic dimension, where the binary between the ultramarine blue from Butuceni and the diversified polychromy from Branesti becomes a semantic indicator of ethnocultural stratifications. This article emphasizes the critical dissonance between the imperative of modern comfort and the necessity of preserving authenticity.

Key words: cultural synchronism, visual language, vernacular architecture, Orheiul Vechi

Introducere

Noutatea științifică a prezentului studiu rezidă în corelarea semioticii culturologice cu analiza plasticii arhitecturale, oferind o grilă de interpretare a „formelor mici” nu doar ca artefacte etnografice, ci ca „texte” identitare active. Spre deosebire de analizele descriptive clasice, această cercetare explorează modul în care arhitectura vernaculară funcționează ca un sistem de semne complex, unde fiecare detaliu constructiv comunică valori spirituale și sociale acumulate transgenerațional.

În procesul de perpetuare a fiecărei culturi dăinuie un puls distinct – o rețea complexă de credințe, tradiții și expresii care definesc matricea identitară a unei comunități. Această identitate, transmisă transgenerațional, își găsește una dintre cele mai pregnante materializări în limbajul vizual. De la arta rupestră la arhitectura modernă și de la broderiile tradiționale la manifestările digitale contemporane, limbajul vizual operează ca un vector esențial al transmiterii valorilor culturale.

Relevanța cercetării este imperativă în contextul actual al eroziunii arhitecturii vernaculare, oferind argumente plauzibile pentru recunoașterea sincronismului valorilor culturale ca expresie a limbajului vizual în dănuirea patrimonială. Importanța demersului este susținută de necesitatea de a documenta și interpreta:

- *sincronismul valoric* – modul în care armonizăm funcția utilitară cu o semantică vizuală vastă și complexă, menită să protejeze simbolic spațiul casnic;
- *reziliența limbajului vizual* – capacitatea formelor arhaice de a rezista ca simboluri ale identității locale, în pofida presiunii exercitate de materialele industriale moderne care tind să uniformizeze peisajul rural;
- *valorizarea și transmiterea patrimoniului* – rolul cercetării în recuperarea și actualizarea codurilor vizuale vernaculare, transformând arhitectura formelor mici dintr-un simplu vestigiu al trecutului într-o resursă social activă, capabilă să ghideze noile generații în perpetuarea autentică a matricei identitare naționale.

În viziunea noastră, *sincronismul valorilor culturale ca expresie a limbajului vizual* depășește sfera simbolismului estetic, constituindu-se ca o virtute eminamente patrimonială ce atestă reziliența moștenirii noastre socioculturale. Analiza de față explorează modul în care acest sincronism, mediat de limbajul vizual, devine o expresie fundamentală a patrimoniului național, relevând nu doar estetica, ci și esența unei civilizații. Pe baza acestor premise, explorăm perspective epistemologice și pragmatice,

conturând metodologii de sincronizare a valorilor culturale prin expresivitatea vizuală, transpuse într-un context local unde interconectarea cu valorile tradiționale devine un angajament profesional pentru viitorii arhitecți.

În special, etimologia conceptului de „cultură” relevă o dihotomie fundamentală: dacă germanii secolului al XVIII-lea utilizau termenul *Kultur* pentru sfera spirituală, francezii preferau *civilisation* pentru realizările materiale. Această dualitate este reconciliată în sincronizarea patrimonială prin limbajul vizual, unde valorile spirituale și cele materiale coexistă și se influențează reciproc prin simboluri. Antropologul Edward Tylor a unificat această dihotomie, definind cultura drept „o totalitate a credințelor, cunoștințelor, artei, moralității și obiceiurilor învățate din mediul real” (Tylor 1903). Această viziune comprehensivă este vitală: arhitectura vernaculară și arta populară încapsulează valori spirituale și sociale acumulate în timp, transformând artefactul material într-o „oglină” retrospectivă ce asigură continuitatea culturală. În acest sens, D. Rădulescu definește *cultura ca un sistem vast de comunicare, al cărui cod modelează comportamentul social* (Rădulescu 1996: 25). Așadar, calitatea limbajului vizual stimulează generarea de sens simbolic arhitectural. În acest sens, Mircea Eliade sublinia că imaginile și arhetipurile trăite și valorizate constituie „stilurile culturale” (Eliade 1994: 214).

Cu certitudine, arhitectura, așa cum argumenta U. Eco, trebuie înțeleasă ca un sistem de semne ce comunică funcții și idei pe baza unor coduri convenționale. În această ordine de idei, obiectele arhitecturale pot fi înțelese ca „semne”, care transmit posibile funcții de „urcare” sau „coborâre”, „intrare” sau „ieșire”, percepute de autor ca „unitate a unui cod arhitectural” (Eco 1982: 330-331). Astfel, devenim „naratori vizuali”, responsabili de „citirea” și „scrierea” esenței culturale în structuri spațiale care să rezoneze cu memoria colectivă.

Sincronismul în arhitectură presupune alinierea designului local la tendințele globale și inovațiile tehnologice, fără a sacrifica specificul național. E. Lovinescu a promovat această asimilare a formelor occidentale adaptată matricei autohtone (Lovinescu 1997). În acest context, analiza porții ca „virtute patrimonială” și expresie a unui limbaj vizual coerent se înscrie într-o direcție de cercetare susținută constant în paginile *Revistei de Etnologie și Culturologie*. Studiile recente demonstrează o preocupare pentru sincronizarea terminologiei de specialitate cu analiza plastică a formelor arhitecturale vernaculare (Suvac 2025; Malcoci 2025).

Analiza semiotică a arhitecturii din Republica Moldova, fundamentată pe cercetările realizate de Z. Moiseenco (1973), E. Bâzgu, M. Ursu (2009), L. Moisei (2011), V. Malcoci (2000), (2021), (2025), T. Apostol-Macovei (2019), V. Buzilă (2025), S. Suvac (2025) și alții, demonstrează că motivele ornamentale vernaculare sunt piloni ai valorilor naționale. În accepțiunea noastră, evaluarea și studierea motivelor ornamentale păstrate în arhitectura vernaculară contribuie la identificarea valorilor naționale și culturale. Toate aceste aspecte converg către înțelegerea sincronismului valorilor culturale ca expresie fundamentală a limbajului vizual, transformând patrimoniul național într-o virtute emina-mente patrimonială. Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi” reprezintă un exemplu elocvent în care spațiul fizic devine o expresie vizuală a valorilor culturale ale comunității din centrul Republicii Moldova. Situl nu este doar un „depozit” arheologic, ci o mărturie vie a interacțiunii dintre om și mediu, unde fiecare strat istoric contribuie la o narațiune coerentă. Așa cum a subliniat G. Hofstede, „propria cultură este pentru noi ca aerul pe care îl respirăm, iar o altă cultură e ca apa - și e nevoie de înzestrări remarcabile pentru a supraviețui în ambele elemente” (Hofstede 2012: 34).

În lucrarea „Situl Orheiului Vechi”, T. Nesterov evidențiază importanța istorică a acestei zone, un sit arheologic și turistic de valoare, în care natura și trecutul se îmbină armonios (Nesterov 2003).

Atât pentru vizitatori, cât și pentru profesioniști, Orheiul Vechi reprezintă mai mult decât un cadru de explorare istorică; acesta este un simbol cultural investit cu o funcție socio-educatională determinan-tă. Prin asumarea acestor priorități fundamentale se dezvoltă o înțelegere aprofundată despre principiile tehnice de proiectare și construcție, păstrând valoarea intrinsecă a patrimoniului cultural. Aceștia înva-ță să integreze organic dimensiunea istorică și con-textul local în discursul arhitectural contemporan, decodificând și valorificând elementele limbajului vizual vernacular ca sursă de inspirație și fundament de expresivitate identitară pentru prezent. Prin acest proces, arhitectura depășește dimensiunea pur func-țională, transformându-se într-un sistem de „com-unicare vizuală” ce articulează parcursul evolutiv și orizontul de valori al societății. Rezervația Cultu-ral-Naturală „Orheiul Vechi” oferă o „lectură vizu-ală” a istoriei obiectului construit, unde sistemul de simboluri arhitecturale tipic zonei de centru reflectă valorile și ideologiile culturale, conturând o identita-te locală distinctă (Foto 1, 2, 3).

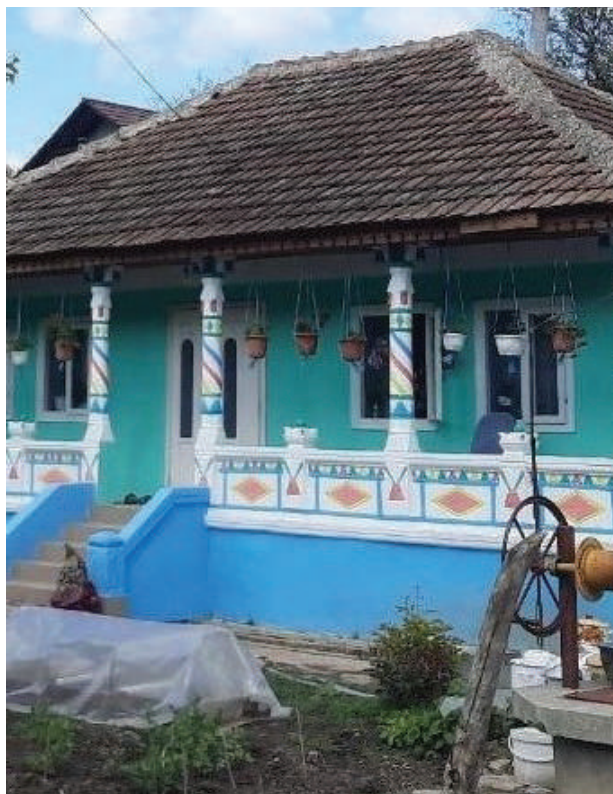

Foto 1. Fragment de fațadă a unei case tradiționale din s. Butuceni, r-nul Orhei, 28.06.2025.

Foto: M. Hadji-Bandalac

Foto 2 și 3. Case tradiționale din s. Butuceni, r-nul Orhei, 28.06.2025. Foto: M. Hadji-Bandalac

Prin prezervarea morfologiei arhaice – a locuințelor și porților tradiționale, precum și a elementelor sculpturale în piatră caracteristice zonei – se produce o transpunere nonverbală a unui sistem complex de semnificații. Această abordare facilitează elaborarea unor soluții inovatoare care respectă și valorifică identitatea națională, contribuind astfel la perpetuarea sincronismului valorilor culturale ca expresie a limbajului vizual. Plasticitatea liniilor, registrul cromatic și repertoriul ornamental vast, ce cuprinde motive astrale, geometrice, antropomorfe și fitomorfe, articulează o continuitate organică între trecut, prezent și viitor, consolidând matricea identității naționale. Astfel, arhitectura transcende funcționalitatea pragmatică, manifestându-se ca o dimensiune culturală și un vector esențial de „comunicare vizuală”, reflectând dinamica evolutivă și idealurile unei comunități.

Abordări teoretice și metodologice în cultura vizuală

În investigarea patrimoniului, este fundamentală recunoașterea mecanismelor prin care valorile culturale sunt transformate și perpetuate. Cadrul teoretic oferit de D. Rădulescu (1996: 23) fundamentează acest demers, evidențiind triada formată din *practica socială (cunoașterea), valoare și creație drept piloni indispensabili în transmutarea valorilor culturale în virtuți ale civilizației*. În acest sistem, cultura definește limbajul mediului, operând pe baza acestor trei paliere interdependente. Această paradigmă subliniază responsabilitatea de a decodifica și valorifica sincronismul valorilor culturale prin limbajul vizual, asigurând protejarea autenticității sitului Orheiul Vechi. Prin cercetări de teren, viitorii specialiști asimilează regulile canonice ale arhitecturii tradiționale, reflectând asupra ordinii și armoniei structurale.

În acest cadru analitic, subliniem contribuția teoretică a lui U. Eco, care fundamentează condiții metodologice de o importanță majoră pentru valorizarea patrimoniului etnocultural, în special prin prisma semioticii arhitecturale. Autorul argumentează că înțelegerea profundă a arhitecturii presupune, în mod imperativ, *decodificarea structurilor sale interne, fapt ce transformă fiecare obiect construit într-o sursă inepuizabilă de interpretări și într-un vector esențial de dialog cultural* (Eco 1982).

Această perspectivă interpretează obiectele arhitectonice drept „semne-cod” sau ca un limbaj structurat în coduri, ce modelează un sistem de relații capabil să genereze o infinitate de mesaje (Rocca 2008: 184). Prin asimilarea acestor teorii semiotice se înțelege că arhitectura funcționează analog unui limbaj articulat. În consecință, se impune o clasificare a codurilor arhitecturale – acele mecanisme prin

care clădirile și spațiile transmit informații și semnificații complexe. La nivel aplicativ, orice element constructiv, de la morfologia unui stâlp până la configurația ferestrei sau organizarea spațială a unei întregi așezări, poate fi decodificat și „citit” ca un semn purtător de mesaj. Din aceste premise teoretice derivă următoarea clasificare a codurilor arhitecturale, structurată în funcție de modalitatea de transmitere a semnificațiilor:

1. *Coduri sintactice* – se referă strict la partea tehnică și structurală a arhitecturii (de exemplu, grinzi, bolți, arcade etc.), neavând legătură cu funcțiile sau sensurile simbolice, ci doar cu modul cum sunt construite clădirile și cum se combină elementele între ele;

2. *Coduri semantice* – care transmit o anumită semnificație: a) elemente arhitecturale care exprimă: funcții primare (de exemplu, a urca scările, a deschide fereastra etc.); funcții secundare (simbolice) (de exemplu, fronton, coloană etc., comunicând o serie de valori ideologice, idei culturale sau simbolice, tradiție, vitalitate, prosperitate, putere etc.); moduri de organizare a spațiului locuit (de exemplu, zonă de zi/noapte, sală comună, făcând trimitere la ideologia modului de viață); b) tipologii care exprimă: semnificația și funcția socială (de exemplu, spital, școală, castel, autogară etc.); tipul și configurația spațială (de exemplu, templu cu plan în formă de cruce greacă etc.).

În deplin acord cu această clasificare, studiul estetic al decorului și plasticității simbolurilor de pe casele și stâlpii de poartă din regiune permite studentului arhitect să identifice valorile identitare ale țării și să evidențieze raportul dintre ordine și complexitate. În acest context, percepem mecanismele prin care elementele construite operează ca „semne-cod”, transmițând semnificații complexe prin intermediul codurilor vizuale. Astfel, se realizează o delimitare conceptuală între:

1. *Funcțiile primare (utilitare)* – vizează dimensiunea pragmatică a elementelor din situl Orheiul Vechi (de exemplu, treptele excavate în masivul stâncos pentru asigurarea accesului sau ferestrele chiliilor rupestre destinate iluminatului și ventilației naturale);

2. *Funcțiile secundare (simbolice)* – conotează valori ideologice, culturale și spirituale (spre exemplu, orientarea lăcașurilor de cult ca indicator al simbolismului creștin, în timp ce austeritatea extremă a chiliilor denotă valorile smereniei și ascezei);

3. *Moduri de organizare a spațiului locuit* – reflectă viziunea asupra lumii și structurile socioeconomice (chiliile rupestre obiectivează viața comunitară monastică și ierarhia spirituală, în timp ce amplasarea și configurația locuințelor vernaculare indică stratificarea socială și specificul economiei locale).

Contemplarea și analiza estetică a limbajului vizual al formelor arhitecturale, alături de studiiul registrului decorativ și al plasticității simbolurilor (prezente pe fațade, coloane, cornișe, frontoane sau stâlpi de poartă), constituie demersuri fundamentale în procesul de valorizare a patrimoniului național, fiind susținute de următoarele considerente:

- *investirea simbolică și identitară* – obiectele și elementele morfologice de patrimoniu încapsulează profunde conotații mitice și culturale, operând ca piloni fundamentali ai matricei identității naționale;
- *investigarea raportului ordine-complexitate* – evaluarea operelor de arhitectură permite analiza corelației dintre rigoarea structurală și complexitatea plastică a formelor, volumelor și culorilor; simultan, aplicarea metodei comparative facilitează identificarea stadiilor evolutive și a dinamicii etapelor socioculturale;
- *hermeneutica mesajului cultic* – fiecare unitate arhitecturală sau motiv ornamental obiectivează un mesaj specific și o încărcătură simbolică profundă, a căror decodificare este esențială pentru înțelegerea limbajului vizual vernacular;
- *imperativul valorizării estetice* – acest proces socio-educational stimulează interesul pentru estetica formelor și fundamentează teoretic necesitatea conservării patrimoniului național;
- *sensibilizarea receptorului în actul contemplării* – interacțiunea nemijlocită cu obiectul arhitectural generează trăiri estetice profunde, rafinând sensibilitatea față de mesajul semantic transmis de structura construită;
- *optimizarea competențelor analitice* – studiiul morfologic al elementelor de limbaj vizual îmbogățește experiența de cercetare și dezvoltă capacitatea de analiză critică a viitorului specialist;
- *prezervarea memoriei colective* – patrimoniul se constituie ca o formă vie de memorie comunitară și un mecanism indispensabil de cunoaștere și perpetuare a fenomenului sociocultural.

În vederea fundamentării riguroase a acestor investigații utilizăm *comparația și analogia ca instrumente analitice fundamentale*, pornind de la premisa că semnificația oricărui simbol se reconfigurează contextual sub influența factorilor socioculturali și geografici. Astfel, morfologia arhitecturală configurează un limbaj vizual complex ce obiectivează conținutul simbolurilor culturale, funcțiile și mesajele subiacente, facilitând astfel dialogul intergenerațional.

În această accepțiune, misiunea fiecărui specialist se situează dincolo de actul tehnic al construcției; acesta se afirmă ca un „mesager” al valorilor culturale, responsabil de medierea și transmiterea moștenirii identitare a societății în care activează (Figura 1.).

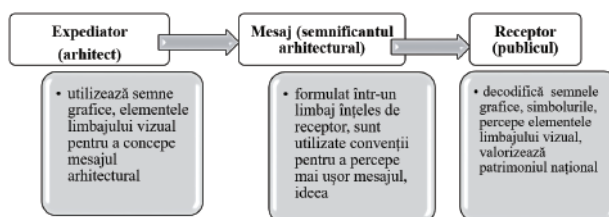

Figura 1. Semiotica arhitecturii (adaptat după U. Eco 1982)

În deplin acord cu Petre Andrei, valoarea socioculturală supremă rezidă în umanitate, definită ca realizarea celei mai desăvârșite moralități și conștiințe umane; în acest sens, statele își justifică aportul la acest ideal prin transmutarea din unități politice în unități culturale (Andrei 1945: 160). Pornind de la această premisă, este imperativ ca viziunea noastră să se fundamenteze pe înțelegerea sincronismului valorilor culturale ca expresie a limbajului vizual – o virtute emnamente patrimonială. Acest demers depășește sfera pragmatismului funcțional al formelor, vizând decodificarea mesajului semantic al structurilor și a rolului acestora în configurarea memoriei colective, asigurând astfel o coeziune temporală între moștenirea arhaică și contextul actual. În această direcție, investigarea simbolurilor arhetipale – precum coloanele prispei sau stâlpii de poartă din satele zonei *Orheiul Vechi* (Piatra, Jeloboc, Brănești, Trebujeni și Butuceni) – oferă repere esențiale asupra mentalității colective arhaice. Analiza permite observarea modului în care valorile culturale sunt armonizate plastic în acest teritoriu, unde fiecare așezare își articulează un limbaj vizual distinct.

În această accepțiune, descoperim variate expresii grafice și ornamentale care, prin diversitatea lor interpretativă, conservă și transmit fundamentele identitare ale patrimoniului național (Foto 4, 5, 6). După cum observăm, simbolurile geometrice transmit mesaje codificate, precum rombul sau pătratul, simbolizând fertilitate, prosperitate, belșug etc. În același context, cercul reprezintă ciclicitatea vieții, armonia și veșnicia (Suvac 2025: 114).

Foto 4, 5. Motive geometrice (romb, pătrat, linii drepte) reprezentate pe stâlpi de piatră, păstrați până în prezent în satul Brănești, r-nul Orhei, 28.06.2025.

Foto: M. Hadji-Bandalac

Foto 6. Motive geometrice reprezentate pe stâlpi de piatră, păstrați în s. Butuceni, 28.06.2025. Foto: Hadji-Bandalac

Arhitectura formelor mici, reprezentată prin plastica constructiv-decorativă a porților, nu constituie doar o barieră fizică, ci reprezintă un fenomen de sincronism cultural între utilitate, estetică și sacralitate (Malcoci 2025: 119). Astfel, poarta devine un limbaj vizual complex, unde fiecare element structural, de la piloni la coronament, funcționează ca un semn care comunică identitatea locatarului și valorile comunității. În viziunea noastră, pentru implementarea riguroasă a perspectivei de sincronizare a valorilor culturale prin intermediul limbajului vizual, investigatorul fenomenului cultural este îndemnat să parcurgă următorul proces metodologic:

- *colectarea sistematică a datelor vizuale* – elaborarea instrumentelor de observație directă (fișe, grile, șabloane) pentru documentarea exhaustivă a elementelor constitutive ale limbajului vizual;
- *analiza comparativă a sintaxei spațiale* – examinarea modului în care elementele vizuale generează diverse tipuri de organizare plastică, analizând corelația dintre modelele istorice și dinamica actuală;
- *transpunerea grafică și plastică a observațiilor* – materializarea datelor colectate prin reprezen-

tări vizuale și documentare fotografică, pentru a facilita înțelegerea interdependenței dintre semnul vizual și structura culturală;

- *dezvoltarea reflecției critice* – participarea la procese de analiză colectivă menite să faciliteze asimilarea complexității sincronismului valorilor culturale.

Cercetările lui V. Malcoci fundamentează această perspectivă, argumentând că „ornamentul, prin valențele sale culturale și estetice, se constituie ca un tezaur și un etalon al creației colective, dobândind statutul de document etnocultural fundamental în dinamica comunicării intergeneraționale” (Malcoci 2021: 95). În consonanță cu viziunea autorului, elementele de limbaj vizual sintetizate în Tabelul 1 transcend rolul decorativ secundar, afirmându-se ca unități semantice ce obiectivează tezele menționate. Astfel, transmutarea valenței estetice în statutul de „document” etnocultural este articulată prin corelarea morfologiei grafice abstracte cu semnificațiile arhetipale subiacente și cu vestigiile materiale conservate în zona Orheiului Vechi. Repertoriul ornamental predominant, imortalizat pe suport de piatră (stâlpi și coloane), subsumează motive ancestrale supuse unui proces elaborat de stilizare plastică. Printre cele mai pregnante elemente se identifică: simbolul solar, pomul vieții, reprezentarea antropomorfă, coarnele berbecului și floarea de lotus, alături de diverse configurații geometrice și scheme compoziționale (Tabelul 1).

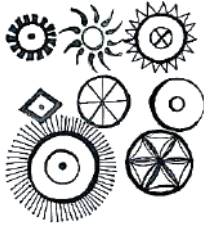
Analiza morfologică propusă în tabel permite decodificarea acestui tezaur de semne, unde fiecare motiv – de la simbolismul solar la reprezentările fitomorfe și antropomorfe – funcționează ca un martor al memoriei colective. În acest context, tabelul devine un instrument de exegeză vizuală, facilitând înțelegerea modului în care „documentul” sculptat în piatră mediază dialogul dintre sistemele de valori tradiționale și percepția contemporană. Această morfologie de inspirație vegetală, în special stilizarea nufărului (lotus), oferă repere fundamentale despre sincronismul valorilor culturale ca expresie a limbajului vizual (Foto 7, 8, 9, 10, 11).

În acest context, elementul decorativ constituie un indicator relevant al fluxurilor transculturale și al modalităților prin care simbolurile arhetipale sunt integrate organic în arhitectura vernaculară. Stâlpii de piatră reprezintă identitatea locului, transformă poarta într-un element sacru, nu doar practic. Prin verticalitatea lor, ei evocă ideea unei axe care unește pământul cu nivelurile superioare și inferioare ale existenței (Suvac 2025: 114-115).

Transpunerea acestor forme în material natural – piatra, extrasă local și recunoscută pentru du-

Tabelul 1. Repertoriul motivelor și simbolurilor arhetipale în arhitectura vernaculară din zona Orheiului Vechi.

Foto / reprezentări grafice: M. Hadji-Bandalac

Nr.	Reprezentarea grafică a simbolurilor	Semnificația simbolurilor tradiționale	Imaginea reală a unor simboluri tradiționale
1.		<i>Soarele</i> – simbolul fericirii, luminii și bunăstării, regenerării și veșniciei, protecției și armoniei în familie, ochiul Domnului, simbolul rațiunii și iluminării spirituale (Moisei 2011; Suvac 2025: 114). Semnul solar este prezent sub diverse forme: cerc cu punct în mijloc, rozetă, cerc sau semicerc cu raze, romb etc.	
2.		<i>Pomul vieții</i> (prezent sub formă de glastră cu pământ în care cresc flori sau poate apărea simplu sub formă de floare, frunză, ramură de brad stilizat etc.) – motiv fitomorf – simbol al vitalității și nemuririi spirituale (rădăcinile semnifică viața de sub pământ, ramurile – viață cotidiană, floarea din vârful plantei – viață veșnică, reprezintă legătura dintre pământ și cer (Malcoci 2000: 33; Suvac 2025: 114). Simbol cu o semnificație magică și mitică, apărător de duhuri rele.	
3.		<i>Nufărul (floare de Lotus)</i> – simbol protector al casei, al familiei. În baza unor cercetări, V. Malcoci constată că elementul decorativ sculptat în partea superioară a stâlpilor de piatră nu reprezintă „floarea”, dar „mugure”, cu o semnificație simbolică profundă, având o origine arhaică, transmisă prin diferite forme stilistice, care sugerează germenul vieții (Malcoci 2000: 37-38; Malcoci 2021: 64-65).	
4.		<i>Omul</i> – motiv antropomorf, reprezentarea sculpturală a două figuri în întregime (bărbat și femeie) sau doar partea superioară a figurii umane (bust) – o semnificație magică și mitică, forțe ocrotitoare, apotropaice, apărători ai gospodăriei țărănești (Malcoci 2000: 36; Moisei 2011: 276).	
5.		<i>Coarnele berbecului</i> – simbol aducător de noroc și prosperitate, belșug (Bâzgu, Ursu 2009: 63).	

rabilitatea sa – permite nu doar satisfacerea unor necesități pragmatice, ci și manifestarea frumosului prin respectarea legilor estetice tradiționale. Aceste simboluri, ale căror structuri s-au conservat parțial, posedă o valoare incontestabilă, fiind fundamentate pe sincretismul codurilor simbolice ancestrale cu funcții spirituale și culturale. Din această perspectivă, formele arhitecturale își dobândesc semnificația simbolică doar în măsura în care sunt investite cu o încărcătură autentică. Astfel, obiectul utilitar transcend funcția sa practică, devenind o virtute care

îndeplinește următoarele funcții esențiale: *cognitivă* (identifică zona, obiectele și fenomenele spațiale), *identitară* (exprimă unitatea culturală a comunității) și *axiologică* (atribuie valori estetice și socioculturale locului). Cu toate acestea, observațiile recente evidențiază faptul că intervențiile tehnologice moderne, realizate adesea fără o metodologie de restaurare adecvată, compromit treptat autenticitatea acestui patrimoniu. Ca urmare, coloritul etnic și detaliile morfologice specifice așezărilor rurale se estompează progresiv. În prezent, formele originale ale stâlpilor

Foto 7, 8, 9. Motive vegetale (struguri de poamă, pomul vieții, etc. în combinație cu figuri geometrice) reprezentate pe stâlpi de piatră, păstrați până în prezent în satele Brănești, Jeloboc, Ivancea, r-nul Orhei, 28.06.2025.

Foto: M. Hadji-Bandalac

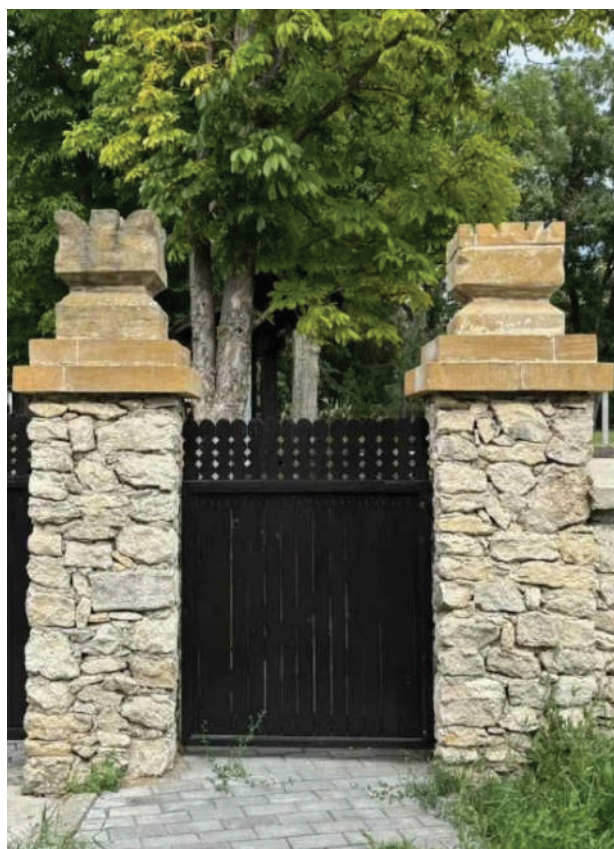

Foto 10, 11. Model – stâlpi tradiționali de poartă din zona Orheiului Vechi, satele Trebujeni și Piatra. Partea superioară reprezintă stilizarea unui motiv fitomorf – floare Lotus. 28.06.2025. Foto: M. Hadji-Bandalac

și ale coloanelor încrustate mai pot fi identificate cu fidelitate doar în centre precum Brănești și Butuceni. Această stare de fapt impune urgența documentării sistematice a valorilor culturale ca expresie a limbajului vizual, în vederea prevenirii disoluției lor definitive sub presiunea transformărilor contemporane.

Documentarea fotografică (Foto 12, 13) obiectivează motivul antropomorf al stâlpilor de poartă în varianta reprezentării bustului (masculin și feminin), constituind o probă elocventă a modului în care identitatea și valorile ancestrale ale unei comunități sunt articulate prin limbaj vizual. Aceste elemente se constituie într-un veritabil „document” etnocultural, mediind transferul simbolic și evidențiind mecanismele prin care ethosul comunitar este conservat în forme plastice. În această accepție, reprezentările antropomorfe, amplasate strategic la porți – puncte de demarcație între spațiul profan (public) și cel sacru (privat) – depășesc funcția estetică, îndeplinind un rol simbolic de protecție. Ele sunt mărturii vizuale ale unei cosmogonii locale, reflectând rolurile tradiționale și valorile familiale într-un sincronism profund între moștenirea arhaică și expresia materială. Prin această prezență sculpturală, se asigură perenitatea unui patrimoniu cultural ce definește matricea identitară a zonei.

Foto 12. Motiv antropomorf. Stâlpi de poartă cu bust (bărbat și femeie), s. Butuceni, r-nul Orhei, 28.06.2025.
Foto: M. Hadji-Bandalac

Cromatică elementelor arhitecturale din arealul de referință constituie un indicator identitar specific, reflectând sincronismul valorilor culturale prin intermediul limbajului vizual. În localitatea Butuceni, paleta cromatică este dominată de dualitatea dintre albastrul ultramarin – cu spectrul său de nuanțe: siniliu, azuriu, tonuri vii sau deschise – și alb. Acest binom cromatic accentuează estetica vizuală, albul fiind investit cu semnificații profunde legate de puritate, adevăr și lumină divină (Foto 14, 15, 16, 17, 18).

Foto 13. Motiv antropomorf. Stâlp de poartă cu altorelief (bărbat) s. Brănești, r-nul Orhei, 28.06.2025. Foto: M. Hadji-Bandalac

Foto 14, 15, 16. Model – coloane utilizate în construcția prispei unei case tradiționale, s. Butuceni, r-nul Orhei, 28.06.2025. Foto: M. Hadji-Bandalac

Foto 17, 18. Model – stâlpi de poartă tradiționali din s. Butuceni, r-nul Orhei, 28.06.2025.

Foto: M. Hadji-Bandalac

Foto 19. Model – stâlp de poartă, s. Brănești, r-nul Orhei, 28.06.2025. Foto: M. Hadji-Bandalac

În general, arhitectura vernaculară din satul Brănești se distinge printr-o policromie accentuată, integrând adesea între trei și cinci culori contrastante. Aceste asocieri cromatice nu sunt arbitrare; ele poartă o încărcătură cultică și simbolică deosebită, contribuind fundamental la expresivitatea vizuală a zonei și la conservarea unui lexic ornamental specific (Foto 19). Astfel, culoarea devine un element constitutiv al morfologiei arhitecturale, mediind relația dintre obiectul construit și contextul său spiritual.

În concluzie, investigația de față demonstrează că sincronismul valorilor culturale, manifestat prin limbajul vizual al arhitecturii vernaculare, constituie un pilon fundamental al identității naționale. Analiza riguroasă a elementelor morfologice din zona Orheiului Vechi relevă faptul că ornamentul nu este un simplu accesoriu estetic, ci un „document” etnocultural dens, care obiectivează memoria colec-

tivă și valorile spirituale ale comunității. Procesul de documentare sistematică și analiza comparativă a semnelor grafice permit investigatorului fenomenului cultural să decodifice mesaje arhetipale profunde. Această abordare transformă actul cercetării într-o punte de comunicare intergenerațională, unde simbolurile solare, fitomorfe și antropomorfe sunt înțelese ca unități de sens într-un sistem semiotic complex. Constatările de teren subliniază o vulnerabilitate crescută a patrimoniului construit în fața intervențiilor moderne neavizate. Disoluția treptată a formelor autentice impune urgența unei documentări sistematice și a unei strategii de valorizare care să protejeze autenticitatea acestor „mesaje în piatră” în fața presiunilor postmoderniste.

Arhitectura vernaculară din Republica Moldova se afirmă ca o paradigmă vie a identității naționale, a cărei receptare și protejare sunt fundamentale pentru menținerea coeziunii socioculturale și pentru validarea sincronismului valorilor culturale ca expresie a limbajului vizual, fiind o virtute eminentă patrimonială.

Referințe bibliografice / References

- Andrei P. *Filosofia valorii*. București: Fundația Regele Mihai I, 1945.
- Apostol-Macovei T. *Simbolismul cromatic în cultura românească tradițională*. Chișinău: Știința, 2019.
- Bâzgu E., Ursu M. *Arhitectura vernaculară în piatră*. Chișinău: Știința, 2009.
- Buzilă V. *Muzeul Satului din Chișinău*. In: *memorial arhitectului și etnologului Eugen Bâzgu*. Vol. I: *Așezările*. Locuința. Chișinău: Lexon-Prim, 2025.
- Eco U. *Tratat de semiotică generală*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.
- Eliade M. *Imagini și simboluri*. București: Humanitas, 1994.
- Hofstede G. *Culturi și organizații: softul mental, cooperarea interculturală și importanța ei pentru supraviețuire*. București: Humanitas, 2012.
- Laraia R. de B. *Cultura: um conceito antropológico*. Rio de Janeiro: Jorge Zahar, 2001.
- Lovinescu E. *Istoria civilizației române moderne*. București: Minerva, 1997.
- Malcoci V. *Decorul arhitectural în piatră din arta populară moldovenească (sf. sec. XIX – sec. XX)*. Chișinău: Știința, 2000.
- Malcoci V. *Structuri și semnificații mitofolclorice în arhitectura populară din Republica Moldova*. Chișinău: Epigraf, 2021.
- Malcoci V. *Plastica constructiv-decorativă a porților de intrare în gospodăria țărănească*. In: *Revista de Etnologie și Culturologie*, vol. XXXVII, 2025, 119-123.
- Moisei L. *Motive decorative în viziunea locuitorilor din centrul Republicii Moldova*. In: *Revista de Etnologie și Culturologie*, vol. IX-X, 2011, 274-277.

Nesterov T. Situl Orheiului Vechi. Monumente de arhitectură. Chișinău: Epigraf, 2003.

Rădulescu D. Arhitectura centrelor culturale moderne. București: Tehnica, 1996.

Rocca E. Estetica e architettura. Bologna: Prismi, 2008.

Suvac S. Brănești, un sat din Codrii Orheiului: pagini din istoria localității. Chișinău: Princeps, 2025.

Suvac S. Aspecte etnologice și arhitecturale ale porților și îngrăditurilor tradiționale din zona codrilor Orheiului. In: Revista de Etnologie și Culturologie, vol. XXXVII, 2025, 124-130.

Tylor E. Primitive culture. In: <https://dn790002.ca.archive.org/0/items/primitiveculture1tylouoft/primitiveculture1tylouoft.pdf> (vizitat 07.03.2026).

Моисеенко З. Архитектура сельских жилых домов Молдавии. Кишинев: Картеа Молдовеняскэ, 1973. / Moiseenko Z. Arkhitektura selskikh zhilykh domov Moldavii. Kishinev: Kartea Moldoveneaska, 1973.

Primit 27.03.2026

Accepat 16.06.2026

Ecaterina Țărnă (Chișinău, Republica Moldova). Doctor habilitat în științe ale educației, profesor universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”.

Екатерина Цэрънэ (Кишинев, Республика Молдова). Доктор хабилитат педагогических наук, профессор, Государственный Педагогический Университет им. И. Крянгэ.

Ecaterina Tsarna (Chisinau, Republic of Moldova). Doctor of Educational Sciences, University Professor, Ion Creangă's State Pedagogical University.

E-mail: tarna.ecaterina@upsc.md

ORCID: 0000-0001-5408-9504

Mariana Hadji-Bandalac (Chișinău, Republica Moldova). Doctorandă, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”.

Мариана Хаджи -Бандалак (Кишинев, Республика Молдова). Докторант, Государственный педагогический университет им. И. Крянгэ.

Mariana Hadji-Bandalac (Chisinau, Republic of Moldova). PhD student, Ion Creangă's State Pedagogical University.

E-mail: marianahadjibandalac@gmail.com

ORCID: 0000-0001-7833-8077